

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta koskevien näkökulmien vahvistamiseksi tulisi lisätä toimenpideohjelman yhteyttä eurooppalaiseen lapsitakuuseen ja kansalliseen lapsistrategiaan sekä niitä toimeenpaneviin Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatioon (ESR+, www.osallisuudenkoordinaatio.fi) ja Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnallista teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttaviin ESR+ 4.3 -kehittämishankkeisiin.

SOS-Lapsikylän, Opetushallituksen ja Nuorten Akatemian toteuttama Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tukee ja koordinoi Euroopan sosiaalirahaston (ESR+) erityistavoitteen 4.3 (Yhdenvertaiseen osallisuuteen) kehittämishankkeita. Koordinaatio edistää osallisuutta, yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä niihin liittyvää osaamista lasten, nuorten ja perheiden palveluissa. Tavoitteena on juurruttaa ja hyödyntää kehittämishankkeiden tuloksia sekä niissä syntyneitä hyviä käytäntöjä kansallisesti, alueilla ja kunnissa. Lisäksi koordinaatio kehittää vaikutusten arviointia ja vahvistaa siihen liittyvää osaamista. Olemme osa EU:n alue- ja rakennepolitiikan Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelmaa.

Koordinaation työ liittyy erityisesti Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnalliseen teemaan ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta”. Teeman ohjaavia ministeriöitä ovat OKM ja STM ja hallinnoivana viranomaisena toimii Hämeen ELY-keskus. Teemasta rahoitettavissa hankkeissa edistetään mm. lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten osallisuus- ja yhdenvertaisuusosaamista. Koordinaatio tukee lasten, nuorten ja perheiden palvelujen yhteiskehittämistä sekä yhdenvertaisuutta ja osallisuutta koskevaa yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi fasilitoimalla aihetta koskevia Erätauco-keskusteluja sekä lapsille suunnattuja Skidialogeja.

Koordinaatio tavoittaa ja kokoaa valtakunnallisia ja alueellisia ESR+-hanketoimijoita ja tarjoaa asiantuntijatukea erityisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä kasvatuksen ja koulutuksen alueilla. Koordinaatio kokoaa tietoa kehittämishankkeista ja niissä tuotetuista lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta edistävästä toimintamalleista kansallisen ja alueellisen päätöksenteon tueksi, mitä olisi mahdollisuus hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman tavoitteiden toteuttamisessa sekä rasismia koskevan tietopohjan kokoamisessa.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Alueellisen ja sosioekonomisen polarisaation lisäksi lasten hyvinvointiin sekä yksilöllisiin lähtökohtiin vaikuttaa kuuluminen eri vähemmistöryhmiin. Kuten toimenpideohjelmassa todetaan, rasismi ja syrjinnän kokemukset heikentävät nuorten hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökysymyksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi tulee edelleen vahvistaa lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien ammattilaisten ymmärrystä ja kykyä hahmottaa risteävän ja moniperusteisen syrjinnän vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin.

Valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat hankkeet liittyvät esimerkiksi lasten ja nuorten harrastustoimintaan. Hankkeissa kehitettävissä toimintamalleissa on keskeistä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioiminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden tunnistaminen ja heidän arkensa tukeminen. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio (www.osallisuudenkoordinaatio.fi) tukee hankkeita ja kokoaa tietoa kehittämistyön tuloksista. Kehitettyjä toimintamalleja olisi mahdollista hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman toimeenpanossa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Ohjelman toimenpiteissä tulee varmistaa yhteys kansalliseen lapsistrategiaan sekä lapsen oikeuksien toteutumiseen palveluita kehitettäessä ja arvioitaessa. Lapsistrategian toimeenpanoon osallistuvat myös Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio sekä valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat ESR+ 4.3 -kehittämishankkeet, joissa lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta ja yhdenvertaisuutta vahvistetaan esimerkiksi yhteiskehittämisen keinoin.

Koulutusjärjestelmän eri tasoilla toimivien ammattilaisten tukeminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää. Sen lisäksi, että huomiota kiinnitetään henkilökunnan osaamiseen koskien rasistista kiusaamista ja rasismia kohdanneiden nuorien tunnistamisesta, tukemisesta ja

ohjaamisesta, on olennaista kehittää varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten rassistiseen tai syrjivään toimintaan puuttumisen prosesseja ja niihin sitoutumista. Puuttumisen ohella on tärkeää kehittää ammattilaisten osaamista rassistisesti tai syrjivästi toimivan lapsen, nuoren tai aikuisen ohjaamisen ja vaikuttavan tuen muodoista.

Olisi myös tärkeää huomioida toimenpiteet antirasistisen työtavan juurruttamiseksi toimintakulttuurin tasolle. Antirasistinen työtapa koskee kaikkia kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisia. Sen toteuttaminen ei edellytä läsnä olevaa monimuotoisuutta vaan perustuu opetussuunnitelmien arvopohjaan ja pedagogisiin valintoihin. Kouluilla ja oppilaitoksilla on näin merkittävä vaikutus yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkamisessa ja hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Yhdenvertaisuuden edistämisessä ja antirasistisessa työssä tulee kehittää syrjintää tai rasismia kohtaavien lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia. Toimenpiteiden, vaikutusten ja vaikuttavuuden seurannassa yhteiskehittämisen muodot lasten ja nuorten kanssa tulisi toteuttaa osana toimenpideohjelman rakenteita. Lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen tapoja tulisi kehittää ja implementoida hyvinvointialueille sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimijoiden käyttöön. Yhteiskehittämisen menetelmien kehittämisessä ja juurruttamisessa olisi mahdollista huomioida myös yhteistyö Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation sekä muiden ESR+ 4.3 -kehittämishankkeiden kanssa. Lapsen oikeuksien yhdenvertaiseksi toteutumiseksi tulee varmistaa lapsivaikutusten arvioinnin johdonmukainen hyödyntäminen kaikilla päätöksenteon tasoilla.

Muut kommentit

-

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio pitää tärkeinä toimenpano-ohjelman tavoitteita (yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkaminen työmarkkinoilla ja muualla yhteiskunnassa, hyvien väestösuhteiden vahvistaminen, työmarkkinoille pääsyn edistäminen, rasismia koskevan tietopohjan vahvistaminen) sekä läpileikkaavaa linjausta nuorten yhdenvertaisuuden edistämisestä. Hyvä, että myös vähemmistöön kuuluvien nuorten osallisuus toimien suunnittelussa on tavoitteiden tasolla huomioitu. Lisäksi pidämme tärkeänä, että ohjelmaan on kirjattu lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuden ja osallisuuden merkitys (myös) tulevaisuuden yhteiskunnallisen koheesion ja demokratian kannalta.

Toimenpiteiden tasolla lasten ja nuorten kokemaan rasismiin ja syrjintään puuttumista olisi kuitenkin syytä lisätä. Toimenpideohjelmassa tulisi esimerkiksi vahvistaa yhteyttä eurooppalaiseen lapsitakuuseen, kansalliseen lapsistrategiaan ja niitä toimeenpaneviin Lasten, nuorten ja perheiden

osallisuuden koordinaatioon (ESR+, www.osallisuudenkoordinaatio.fi) sekä Uudistuva ja osaava Suomi 2021–2027 -ohjelman valtakunnallista teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttaviin ESR+ 4.3 -kehittämishankkeisiin.

Koulutusjärjestelmän eri tasoilla toimivien ammattilaisten tukeminen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistämiseksi on tärkeää. Sen lisäksi, että huomiota kiinnitetään henkilökunnan osaamiseen koskien rasistista kiusaamista ja rasismia kohdanneiden nuorien tunnistamisesta, tukemisesta ja ohjaamisesta, on olennaista kehittää varhaiskasvatuksen, koulujen ja oppilaitosten rasistiseen tai syrjivään toimintaan puuttumisen prosesseja ja niihin sitoutumista. Puuttumisen ohella on tärkeää kehittää ammattilaisten osaamista rasistisesti tai syrjivästi toimivan lapsen, nuoren tai aikuisen ohjaamisen ja vaikuttavan tuen muodoista.

Olisi myös tärkeää huomioida toimenpiteet antirasistisen työtavan juurruttamiseksi toimintakulttuurin tasolle. Antirasistinen työtapa koskee kaikkia kasvatuksen ja koulutuksen ammattilaisia. Sen toteuttaminen ei edellytä läsnä olevaa monimuotoisuutta vaan perustuu opetussuunnitelmien arvopohjaan ja pedagogisiin valintoihin. Kouluilla ja oppilaitoksilla on näin merkittävä vaikutus yhteiskunnan eriarvoistavien rakenteiden purkamisessa ja hyvien väestösuhteiden vahvistamisessa. Lasten, nuorten ja perheiden parissa toimivien ammattilaisten osallisuus-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvo-osaamista edistetään myös ESR+ 4.3 -kehittämishankkeissa.

Alueellisen ja sosioekonomisen polarisaation lisäksi lasten hyvinvointiin sekä yksilöllisiin lähtökohtiin vaikuttaa lasten kuuluminen eri vähemmistöryhmiin. Kuten toimenpideohjelmassa todetaan, rasismi ja syrjinnän kokemukset heikentävät nuorten hyvinvointia sekä luottamusta yhteiskuntaan ja omiin mahdollisuuksiin. Esimerkiksi keskustelua syrjinnästä ja rasismista käydään usein vähemmistökysymyksinä, mikä johtaa harhaan ongelman yhteiskunnallisen merkityksen suhteen. Moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi lapsia, nuoria ja perheitä kohtaavien ammattilaisten ymmärrystä ja kykyä hahmottaa risteävän ja moniperusteisen syrjinnän vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin tulee edelleen vahvistaa.

Valtakunnallista ESR+-teemaa ”Lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittäminen ja hyvinvoinnin edistäminen kohti yhdenvertaisuutta” toteuttavat hankkeet liittyvät osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistämiseen esimerkiksi varhaiskasvatuksessa ja koulutuksessa sekä lasten ja nuorten harrastustoiminnassa. Teeman ohjaavia ministeriöitä ovat opetus- ja kulttuuriministeriö sekä sosiaali- ja terveysministeriö. Hankkeissa kehitettävissä toimintamalleissa on keskeistä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän huomioiminen sekä haavoittuvassa asemassa olevien lasten, nuorten ja perheiden tunnistaminen ja heidän arkensa tukeminen. Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio (www.osallisuudenkoordinaatio.fi) tukee hankkeita ja kokoaa tietoa kehittämistyön tuloksista. Kehitettyjä toimintamalleja olisi mahdollista hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman toimeenpanossa.

Yhdenvertaisuuden edistämässä ja antirasistisessa työssä tulee kehittää syrjintää tai rasismia kohtaavien lasten ja nuorten osallisuuden ja osallistumisen mahdollisuuksia. Toimenpiteiden, vaikutusten, ja vaikuttavuuden seurannassa yhteiskehittämisen muodot lasten ja nuorten kanssa tulisi toteuttaa osana toimenpideohjelman rakenteita. Lasten ja nuorten osallistumisen ja kuulemisen tapoja tulisi kehittää ja implementoida hyvinvointialueille sekä kasvatuksen ja koulutuksen toimijoiden käyttöön. Kehittämistyössä olisi mahdollista huomioida myös yhteistyö Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaation sekä muiden ESR+ 4.3 - kehittämishankkeiden kanssa. Lapsen oikeuksien yhdenvertaiseksi toteutumiseksi tulee varmistaa lapsivaikutusten arvioinnin johdonmukainen hyödyntäminen kaikilla päätöksenteon tasoilla.

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio edistää osana toimintaansa myös hyvää keskustelukulttuuria. Erätauco-keskustelut ja skidialogit ovat osa hankkeen osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistävää toimintatapaa. Ne liittyvät kiinteästi myös koordinaatiohankkeen tiedontuotantoon ja vahvistavat lasten ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksia esimerkiksi säädösvalmisteluun sekä viranomaisten päätöksentekoon.

Toimenpideohjelman luonnoksessa todetaan yhdenvertaisuuden mittaamisen haasteellisuus ja tuodaan esiin tutkitun tiedon merkitystä. Akateemisen, rasismia ja syrjintää sekä yhdenvertaisuuden toteutumisesta koskevan tiedon tarpeen tunnistaminen on tärkeää. Suomesta löytyy korkeatasoista tutkimusta sekä aiheisiin perehtyneitä tutkijoita ja tutkijaryhmiä, joiden osaamisen tehokkaampi hyödyntäminen on mahdollista ja toivottavaa. Erityistä huomiota olisi kiinnitettävä syrjinnän ja rasmin rakenteellisiin muotoihin sekä niiden ymmärtämiseen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kansalliset varhaiskasvatussuunnitelmien sekä opetussuunnitelmien perusteet sisältävät arvopohjan, joihin kuuluvat yhdenvertaisuus, sukupuolten tasa-arvo, ihmisoikeuksien kunnioitus ja kestävä kehitys. Pidämme tärkeänä tavoitetta ihmisoikeusteemojen sekä demokratiakasvatuksen pedagogisen jatkuvuuden tukemista varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Tutkijat ovat kiinnittäneen huomiota kaiken ikäisten lasten ja nuorten systemaattisen, tavoitteellisen ja tietoisien ihmisoikeuskasvatuksen tarpeeseen. Kaari koulutuspolkujen ihmisoikeuskasvatuksessa jää puuttumaan, eikä se muodosta pedagogista jatkumoa varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle.

Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen osaamistaso on tutkimusten mukaan vaihtelevaa ja teemojen opetus toteutuu yksittäisten opettajien varassa (Mikander & Männistö, 2023). Tutkijat ovat ilmaisseet huolensa demokratiakasvatuksen tilasta ja kriittisen ajattelun taitojen liian vähäisestä huomiosta perusopetuksessa, sekä opettajankoulutuksessa (esim. Fornaciari & Männistö 2017; Gretschel ym. 2023). Kansainvälisesti tutkimustulokset korostavat, että lyhytaikaisilla projekteilla on heikko vaikuttavuus yhteiskunnalliseen ja rakenteelliseen epätasa-arvoon (Kasa & Brunila, 2023).

Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio tavoittaa ja kokoaa valtakunnallisia ja alueellisia ESR+-hanketoimijoita ja tarjoaa asiantuntijatukea erityisesti lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden ja yhdenvertaisuuden sekä kasvatuksen ja koulutuksen alueilla. Koordinaatio kokoaa tietoa kehittämishankkeista ja niissä tuotetuista lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuutta edistävästä toimintamalleista kansallisen ja alueellisen päätöksenteon tueksi, mitä olisi mahdollisuus hyödyntää myös VN:n toimenpideohjelman tavoitteiden toteuttamisessa sekä rasismia koskevan tietopohjan kokoamisessa.

Weckström Elina
SOS-lapsikylä - Lasten, nuorten ja perheiden osallisuuden koordinaatio
(ESR+)